

Irodalmi emlékek

Irla: Fodor József

A ködön át Mikes Lajos arca ölik elémbe; őt láttam először az irodalom világából, önéleki köszönhetem (azt a sokszor nem adott szívesseget), hogy írónak „felfedeztek”. Pedig azt hiszem, lévedett az öreg, mikor felfedezett (mondta is ezt neki elég sok írókolégám), mert én hajamomnál fogva inkább erdőörnek születtem.

Előtte van a szürke, kurtu haj, a rózsaszínű, jóságos arc, a kékszerű szem, ahogy ott ül velem szemben a szerkesztőségben. Engem átitólag azért tett oda, magával egy szobába hogy ijesszem a szemtelenebb írókat, mert akkoriban szerfölött vad fiú voltam. Azóta egy kicsit bizony megszeűdtem.

Ott ül velem szemben az öreg és Vajdán vitalkozunk kéziratokat olvasunk, vagy „fogadjuk” az írókat. Mikes bácsi előtt ott a nagy könyv, elbábjá bele a verseket, nove lákat és zsebből fizet. Hadd menjen a kapitálísták pénze, szokla mondani. Jobbra ügysem mehet, mint Irodalomra. A kéziratokat nem olvasta el átvételkor; így történt, hogy például Cholnoky László bátyánk húszszor adta el neki ugyanazt a novellát. Karinthy egyszer a Falpra magyar-írla le prózai forokban, az első kéziratoldalak, mert a többi már nem nézte meg az öreg. Karinthynek viszont kézírata nem volt és az

eklebből — messze tartott nagyoni — amolyan „adsza s ne” viszony alakult ki Karinthy és Mikes bácsi között.

Mikes bácsi, mikor megszületett, azt hiszem, pár napra rá polihisztor lett és szerkesztő. Hóna alatt az iszonyatos nagy tászkával. Az öregúr szerkesztőség után a kávéházba ment, a Central-asztalhoz, ott is fizette a „kapitálísták pénzt”, mert nagyon szerette (véleményem szerint volt!) neki nyugvást nem hagyó ellenséget, az írókat és irodalmat.

Egyszer egy feketeruhás, őshajjú, lángolószemű ember állított be a szerkesztőségbe; a nagy ellenfél, Osvát Ernő. A két nagy szerkesztő onnan volt ellőlét, hogy például, ha Mikes Lajoshoz egy nyakatekert, rossz költő jött, azt mondta neki, menjen Osváthoz, az ügysem ért a vershez. Osvát meg azt mondta a maga nemkívánom klienseinek, menjenek Mikeshez, neki ügysem fontos a hívő és raklára vásárol. Az igaz, hogy volt is Mikesnél három tele szekrény vers és novella. Némelyik több példányban.

Osvát rámvillog és azt mondta fenyegetően: — Maga mért nem ad verset a Nyugatnak? Én meg nézek maflán Mikesre. Mikes erre azt mondja: — Já, majd vinni fog. Miután Osvát elmegy az öreg összeszedi gyermekkori verseimet, s ami hasonló ott volt nála, (mert minden szememet átvett, hogy befihassa a rovatba és pénzt adhasson) és azt mondja: — Vigye el Osvátnak. És megdöbbenve nézek rá, ő pedig csak hűt. Hát én el-

vittem. A hajdani Korona kávéházban ült a Nyugat Irtzskara. Mit szépttem, nyújtam a dolgot. Osváth úgy kirűgott a versekkel — de előbb egy álló óráig szidott. miközben a társ-szerkesztő, Gellért Oszkár állandóan meátlanlkodva csóválta rám a fejét —, hogy a lábam sem érte a földet.

Aztán meg szép oroszánfejével Zsiga bácsi (Móricz Zsigmond) állt be, a sok között egy hozott Mikesnek egyszerre. Azt mondja Mikes bácsinak, hogy líral költő lesz! Az öreg nekiáll, elkezd olvasni a verseket és közben vakarja a fejét, ami nála mindig rossz jel volt. Miután elolvassa, visszajelzi neki az egészet. Zsiga bácsi zsebre-vágja, ümmög, aztán azt mondja, nagyon jó idő van máma. (Később egy-két verse mégis megjelent.) Nem tudom, hova iktatta el a többiket aztán Zsiga bácsi.

Jovállis, szépbeszéű ember volt Móricz Zsigmond és soha volt pénze. A ma sok tízezres példányban forgó Móricz könyvek bizony akkor, a bestseller hitvány divatja idején, nem mentek. Zsiga bácsi kénytelen volt a cikkek tömegét is írni. (Abban pedig, ha egy író száz cikketet gyárt, nem mindig van köszönet.) Egyszer egy cikket írt Zsiga bácsi Adyról, amelyben a fiatalokra nagyon sértő dolgokat mondott. Mire én ugyanabban a lapba egy olyan cikket írtam, gonosz módon, hogy Zsiga bácsi dühében elrohant a lap szerkesztőségi szobájából. Sok ideig nem beszéltem. S az öreg bosszúból

kihagyott a Magvető második kiadásából. Isen bocsássa meg bűnemet.

Aztán Krúdy Gyula is többször járt hozzánk. A nagyszerű író egyszer elvitt, szerkesztőség előtt a Kispipába és kijelentette nekem, hogy aki nem tud egy fröccsöt úgy lenyelni, hogy az ádámcsutkjá meg se mozduljon, az nem is lehet költő. Ady tudta, mondja Krúdy. Erre én oly szorgalmasan gyakoroltam, hogy mikor beállítottam később a szerkesztőségbe. Mikes rámnézett és így szólt János bácsinak, a gondnoknak (és előlegek folyósítójának): Szállítsa haza P. urat, ezt a dísznőt.

Gyula bácsinak finom, olvasatlannal kézírása volt; akkori-ban az írók, talán Móriczot kivéve, mind kézírással adták be írásait. De még olvashatatlanabb írása volt Pap Károlynak. Egyszer így szólt neki Mikes ádázul: Egész éjtszaka a maga novelláit másoltam, Pap úr, hogy leadhassam végre.

Pap Károly volt az különben, aki egy nekem írt levelet elcsent, amikor nálam aludt és ő ment el helyettem egy randevúra. (Negyedszázaddal ezelőt volt!) Mikes megtudta a dolgot, mire egy időre mind a kettőnköt kitiltott a szerkesztőségből. Papot „inkorrekttség” miatt, engem, mert költő létemre randevúzásra adom a fejemet. Az öreg szigorúan vette a költői hivatást. Adyra azért haragudott meg, mint nekem elmondta, mert Ady egyszer egy vendégloben, nagy számle után, két nőt otthagytott a Mikes nyakán és megelépett.

Egy alkalommal meg fiatal, vézna fiúcska jött hozzánk óriási versciklussal. A mindig roppant pénzzavarokkal küzdő Karinthy is éppen jelen volt. A kisfiú — József Attila — gyönyörűen felolvasta nekünk a hatalmas szonettciklust. Benn volt a szobában egy futurista költő is, aki kejeletette, hogy Attilából sohasem lesz költő, mert a verseiben értelem van, márpedig egy igazi verset nem szabad megérteni. Attila erre tanáros, szigorú értekezésbe fogott a veraról, miközben professzorosan gesztikulált és ezalatt a futurista az érvektől elkábítva, elmenekült. Ma, úgy hallom, lökerekedő Dél-Amerikában.

Es hogyan emlékeznék a finom és halk Tóth Árpádról, aki a még tanulatlan költő vers-lábat javígtatta és felfedező cikket írt róla, huszonhét év előtt, amelyre még ma sem szolgált rá. Akkor írta Quintus bácsi rólam a „Szózat”-ban, hogy „istenetlen bolsevik” vagyok, amit elárul nálam a „vörös” jelző szeretete is, amelyet a virágszínekre alkalmazok. Quintus bácsi cikke után, mint megtudtam, egy álló eszleideig az intellektuális osztály egyik megbízottja olvasgatta szorgalmasan a verseimet, és azzal zárta le megfigyeléseit, hogy „ebben a köllőben sok a gyanús, de a versei zavaros klapanációk, úgyhogy nem éri meg senki.”

Egyszer meg Szomaházy is verseket hozott Mikesnek. Egyik meg is jelent. Mindig ott szokott ülni az öreg a hajdani Krúdy kávéház ablakában. A vers megjelenése mágnap Szom-

aházy levelezőlapot kapott, amelyben az volt, hogy ilyen meg ilyen számú ketrecet foglaljon el sürgősen az állatkertben. A ketrec le is volt rajzolva. Nem tudom ki küldhette, de Mikes bácsi nagyon gyanúsan méltatlankodott, amikor neki átadta a lapot...

Egy másik alkalommal jámbor, félszeg, szakállas emberke jött be a szerkesztőségbe, aki előbb reidentő félénken dugta be a fejét az ajtón. Valami nevet mondott, de nem értelem. Amolyan öreg kántornak, vagy nyugdíjas néplánfióknak néztem; mondta, verseket hozott. Várja meg Mikeset mondott neki; mindegyikre én nem vettem át a verseket, gondoltam, mit várja Mikes a fejemhez a dilettáns fércműveket, magam meg nem akarom magamat a visszaadás kellemetlen helyzetébe jutatni. Biztatlam közben az öreget, hogy hát igen, sok szép téma van vidéken, a tájak, s a többi és azt hiszem, van remény, csak várjon. Az öreg molyogott és ártatlan csodákozásával nézett rám. Mikor Mikes megérkezett, meglepetésemre roppant nagy megleccsüléssel fogadta a szerény emberkét... Az emberke, akk biztatlam, Juhász Gyula volt.

Hány nevet mondhatnék még, de nem futja a papirosból. Olyan ő és olyan mai még minden. Várom, hogy Mikes bácsi jön a nagy iáskával velem szembe és azt mondja: Gyűrű a Centrálba. Az eiképek rég nagy asztalnál, hajh, egy-két kivétel talán, már csupa halottak ülnek.